

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuißimiè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1634

De Introitu, Kyrie eleïson, & Gloria in excelsis. IV.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40262

z *Misereatur, &c.*] Habet *Microlog.* loco citato, & item, *Indulgentiam*. Ad *Misereatur* Ministri adhuc inclinati manent, sicut ad *Confiteor*; stant autem ad *Indulgentiam*.

a *Accipit Manipulum.*] Vide supra qua diximus in. i. num. 6. de *Manipulo Episcopi* pag. 96.

b *Aufer a nobis.*] Habetur hæc

Oratio in *Ordine Romano* post *Litanias* in *benedictione Ecclesie*. quis huc transtulerit, ignoratur.

c *Extendit & iungit manus.*] *Extensione* manuum quasi colligit Sacerdos altantium corda, iunctione quasi cogit eadem in unum ad orationem; unde & clara voce dicit, *Oremus*. Ita *Melchior Huelamius de Carim. Missæ*.

11 Et tunc, si coram Summo Pontifice, aut alijs Prælatijs, ut supra, celebrat, facta Summo Pontifici genuflexione, alijs Prælatijs profunda reverentia, accedit ad medium Altaris ante infimum gradum, & ibi incipit secreto, *Aufer a nobis*, ut in *Oratione Missæ*.

In *Missæ* solemnij Ministri inclinent, percutiant sibi pectus, ut supra; sed ad *Oremus* non diducant manus, quod solius est Sacerdotis inuitantis: ijdem manus semper iunctas teneant à prin-

cipio confessionis vsque ad finem. Signa quoque Crucis sibi adhibeant vna cum Celebrante; quod etiam in tota *Missæ* observent, excepto *Subdiacono*, dum *Patenam* tenet.

De Introitu, Kyrie eleison, & Gloria in excelsis. IV.

1 **D**um dicit, *Aufer a nobis, &c.* Celebrans iunctis manibus ascendit ad medium Altaris; & ibi inclinatus, manibusq; item iunctis super eo positus, & ita, ut digiti parvi dumtaxat frontem, seu medium anterioris partis tabule seu mensæ Altaris tangant, residuo manuum inter Altare & se retento, pollice dextro super sinistrum in modum Crucis posito (qua omnia semper observantur, cum manus iunctæ super Altare ponuntur) secreto dicit, *Oramus te Domine, &c.* & cum dicit, *Quorum reliquie hic sunt,* d osculatur Altare in medio, e manibus extensis æqualiter hinc inde super eo positus: quod semper servatur quando osculatur Altare: sed post consecrationem pollices ab indicibus non disjunguntur. In omni etiam deosculatione siue Altaris, siue libri, siue alterius rei, f non producit signum Crucis pollice vel manu super id quod osculandum est.

d *Osculatur Altare.*] Meminit *Infin. in fin. Apol. 2.* osculi Altaris inter orandum, in signum venerationis. Hoc autem loco fit, ex *Innocent. III. lib. 2. cap. 15.* ut sicut Altare Christum designat, ita Sacerdos meminisse debet desiderij & amoris sponsæ,

Osculetur me osculo oris sui, ibid. Est etiam osculum signum reverentiæ, unde *Esther* osculabatur apicem virgæ Regis. Caueat ergo, ne audiat Celebrans vocem illam, *Osculo filium hominis tradis?* *Duran. lib. 2. cap. 57.* caueat item, ne osculetur à la Cre Altaris

ris, ferè similis Iudæ, sed in medio Altaris illud idem osculetur, vbi sunt Reliquiæ Sanctorum.

Monet Hier. Cantonus in *Ordinar. diuin. Offic.* quòd, vbi non sunt Reliquiæ Sanctorum, ex dispensatione Apostolica, in Altari, omitti debent verba, *Quorum Reliquia hic sunt*: eoque casu osculum Altaris fieri debet ad ea, *indulgere digneris.* & bene monet.

e. *Manibus extensis*, &c.] Hæc Durand. lib. 4. cap. 39. quia, inquit, si renuit operari, amor non est, secundum

Gregorium; & quia omnium temporalium curam deponere debet, qui tanto Sacrificio operam dat, idem. vel ad pacem indicandam à Christo vtrique populo nuntiatam, qui significatur in vtroque latere Altaris, *Eduens. cap. 12.* Iunctio item manuum ad anteriorem & superiorom Altaris partem, significat, Christum fecisse vtraque vnum, *Scortia lib. 3. cap. 12.*

f. *Non producit signum Crucis.*] Quia Altare, vel Ara est consecrata; liber etiam, & aliæ res alijs decaus sanctificatæ.

2. *Osculato Altari accedit g ad cornu eius sinistrum, id est Epistola: vbi stans versus Altare, & producit à fronte ad pectus h signum Crucis, incipit intelligibili voce Introitum missæ, & prosequitur iunctis manibus. Cùm dicit, Gloria Patri, tenens iunctas manus, i caput inclinat versus Crucem. Cùm repetit Introitum, non signat se vt prius: & eo repetito, iunctis manibus ante pectus accedit ad medium Altaris, vbi stans versus illud similiter manibus iunctis, dicit eadem voce ter, l Kyrie eleison, ter, Christe eleison, & iterum ter, Kyrie eleison, alternatim cum ministro. Si minister, vel qui intersunt, Celebranti non respondeant, ipse solus nouies dicit.*

g. *Ad cornu eius sinistrum.*] Appellat Iuo Carnot. *Sermon. de Conuen. noui & veter. Sacrificij*, Epistolæ latus, dextram partem Altaris, & significare dicit Israëlitas, qui erant à dextris Dei, sed quod est sinistrum, sibi est dextrum, respectu dextræ Celebrantis. Idem habet *Innoc. III. lib. 2. cap. 22.*

h. *Signum Crucis, &c.*] *Burchard. & hîc præcisè Missa incipit: quare cõuenit, vt signum Crucis faciat Sacerdos.*

De Introitu & eius partibus egimus *sup. par. 1. tit. 8. num. 1. pag. 20.*

i. *Caput inclinat.*] Cùm Trinitati datur gloria, Crucifixo reuerentiam exhibemus, in quo tota Trinitas, ob vnitatem essentia cum Verbo, reperitur esse: & eo casu satis est conuerrere caput ad Crucem, non personam; quod in sequentibus nota.

l. *Kyrie eleison.*] Vide *supra tit. 8. num. 2. pag. 21.*

3. *Dicte ultimo Kyrie eleison, Sacerdos stans m in medio Altaris, & n manus extendens, eleuansq, vsque ad humeros (quod in omni manuum eleuatione obseruatur) voce prædicta incipit, si dicendum sit, Gloria in excelsis. Cùm dicit, Deo, iungens manus, o caput Cruci inclinat:*

P

clinat:

clinat: quo erecto, stans iunctis manibus ante pectus, prosequitur usque ad finem. Cum dicit, Adoramus te, Gratias agimus tibi, & Iesu Christe, Suscipe deprecationem nostram, & iterum, Iesu Christe, caput Cruci inclinatur. Cum dicit in fine, Cum sancto Spiritu, se ipsum p̄ à fronte ad pectus signat, interim absolvens, In gloria Dei Patris, Amen.

m In medio Altaris.] Quia mediator Christus est, quem representat Sacerdos, Dist. 10. Quoniam & quia Angeli media nocte Natiuitatis Christi in medio Pastorum hunc Hymnum cecinerunt, Durand. lib. 5. cap. 13.

n Manus extendens, &c.] Ad decentiam motus hic terminus manuum præscribitur usque ad humeros, non ad mysterium; & eleuatio earum designat, quòd caelestia diligimus, ex Orig. Homil. 11. in cap. 17. Exod. extenlio verò vim affectiuam orantis, ex Basil. in cap. 1. Isaia.

De Gloria in excelsis, vide supra tit. 8. num. 3. pag. 22.

o [Caput Cruci inclinatur.] In sex locis caput inclinamus in hoc Hymno: & ratio est summæ reuerentiæ; ideo-

que caput inclinatur Cruci, quæ est in medio. Caput Deo inclinatur, ait Burchardus, ac Deus in Altari est in Cruce: ergo Cruci inclinemus, vt docet Chrysostomus in Liturgia.

Monet Io. Baptista Constantius in Monit. ad Curatos, genuflectendum esse ad verbum adoramus, & in Symbolo ad verbum adoratur; si nimirum ibi est Sacramentum, sed gratis dicit, & nullo auctore.

p A fronte ad pectus signat.] Hoc est, signo Crucis. Quid dubitas? estne aliud signum? sicut etiã in fine Symboli; quia Hymnus Angelicus & Symbolum sunt de verbis Euangelij, quod Crucem continet, Belet h. c. 50. at sinistram infra pectus pone, vt supra; & iunge manus in verbo Amen, in fine.

- 4 In Missa solemnè Sacerdos facta confessione q̄ ascendit cum ministris ad medium Altaris: ubi dicto, Oramus te Domine, & ^r osculato Altari, ponit ^f incensum in Thuribulum, ^t ministrante Diacono nauiculam, & ^u Thuriferario Thuribulum. Diaconus parum inclinat versus Celebrantem dicit, Benedicite pater reuerende, & ^x osculatur cochlear & manum Celebrantis antè & post, Celebrans ^y ter incensum ponit in Thuribulum, dicens interim, Ab illo benedicaris: & deposito cochleari, producens manu dextra signum Crucis super ihu in Thuribulo, illud ^z benedicit. Postea Diaconus ^a dimissa nauicula accipit Thuribulum, & dat Celebranti, osculata prius catenularum summitate, & manu illius dextra. Qui, facta Cruci profunda reuerentia, eam ter incensat, nihil dicens: & facta iterum Cruci reuerentia, ^b incensat Altare, ter ducens Thuribulum equali distantia, ^c prout distribuuntur candelabra, à medio eius usque ad cor u Epistola.

le: ubi demissa manu, thurificat illius postremam partem inferiorem, & mox superiorem, bis ducto Thuribulo; & conuersus ad Altare, eleuans manum incensat eius planitiem, seu mensam in parte anteriori, ter ducens Thuribulum vsque ad medium: ubi facta Cruci reuerentia, procedendo thurificat aliud latus Altaris triplici ductu vsque ad cornu Euangelij: & pariter incensata inferiori & superiori parte ipsius cornu Euangelij duplici ductu, adhuc stans ibidem, eleuans Thuribulum, ter incensat superiorem tabula partem versus medium Altaris, vt fecit in cornu Epistolæ; deinde manu aliquantum demissa, incensat anteriorem eius partem, seu frontem, ter ducens Thuribulum dum procedit à cornu Euangelij vsque ad medium Altaris: & facta Cruci reuerentia, incensat similiter triplici ductu reliquam partem anteriorem vsque ad cornu Epistolæ; ubi reddito Thuribulo ipsi Diacono, ab eo ipse solus incensatur.

q Ascendit cum Ministris.] Diaconus sinistra manu, Subdiaconus dextra Albam & vestem anteriorem Celebrantis paululum eleuat, dum ille ascendit.

r Osculato Altari.] Ministri non osculantur, neque tangunt Altare, sed suo quisque loco genuflectit, & statim surgit, quod semper obseruent.

l Incensum in Thuribulum.] Hic primum Thuribuli nomen habetur. Thymiamaterium appellat Ambros. lib. 4. de Sacerd. cap. 1. Thymiam significat incensum, Canon 3. Apost. meminit, & Damas. in Vita Soteris, & Siluestri; vsumque ad nos ab Hebræis manasse, docet Bellar. lib. 2. de Missa cap. 15. Sed nota, si quidquam aliud misceatur cum incenso, maior quantitas semper esse debet incensi, vt dicitur in Cerimon. Episc. lib. 1. cap. 23. vt incensum dici queat. Thuribulum autem significat Christum igne Spiritus sancti plenum, & odore bono, Amalar. lib. 3. cap. 5. & 18. Tres catenulae tres denotant vniones in Christo, quibus diuinitas & humanitas iunguntur, scilicet vnionem carnis ad

animam, diuinitatis ad carnem, & eiusdem ad animam; quarta catenula deitatis ad compositum, Innoc. III. lib. 2. c. 17.

t Ministrante Diacono nauiculam.] Datur illi nauicula aperta sine osculis à Thuriferario. Nauicula verò dicitur, quia formam nauis refert. Acerra dicta est à Tertulliano Apolog. aduersus Gentiles cap. 9.

Subdiaconus in hoc casu stat à sinistris Celebrantis.

u Thuriferario Thuribulum.] Hoc est, sustentante Thuriferario annulum maiorem manu sinistra, & eleuato altero annulo operculi manu dextra, eademque manu complectente catenulas circa medium earum inter operculum, & Thuribulum, flexoque quasi genu dextro, offerente Thuribulum æqualiter eleuatam ad nauiculæ altitudinem Celebranti.

x Osculatur cochlear & manum.] Osculum rei, quæ porrigitur, fit ad fidem, & dicitur osculum fidei. Osculum verò manus est ad venerationem, ait Hier. in Rufinum. vtrumque osculum requirit Crass. lib. 1. cap. 20.

y *Ter incensum ponit, &c.*] Manum sinistram pectori admouet Celebrans, & dextra sumit ter, & immittit ter incensum in Thuribulum de nauicula.

z *Benedicit.*] Non addit, *in nomine Patris, &c.* Benedictio verò incensi est antiqua in *Liturgijs S. Basilij, & sancti Chrysosti.* Apud nos cum Prolopo- pœia fit, & loquimur cum incenso ip- so: *Benedicaris.*

a *Dimissa nauicula.*] In manu Thu- riferarij, qui sine osculis, demisso oper- culo, statim tradit Thuribulū Diacono,

b *Incensat Altare.*] Habetur in *Liturgia sancti Iacobi.* tum *Dion. cap. 3.* & *Ambr. in Luc. cap. 1.* astruunt Al- taris incensationem. sed initio Missæ eam faciendam esse, & apud quasdam Ecclesias fuisse tunc in vsu, scribit *Hugo Victorin. de Offic. Eccles. lib. 2. cap. 14.* Fit autem incensatio ad repræ- sentandam gloriam Dei, qui in nebula

apparebat; tum ad reuerentiam loci, vt malus odor inde pellatur concu- rentis populi, *Bellarmin. lib. 2. de Miss. cap. 15.* tum ad repræsentandum odo- rem bonum Christi, *ex S. Germano in Theoria;* tum orationem ad Deum di- rigendam esse, *ex Psal. 140. S. Thom. 3. par. quæst. 83. artic. 5.* demum ad expellendos etiam dæmones, *Inno- centius III. lib. 2. cap. 17.*

c *Prout distribuuntur candelabra.*] Non enim incensantur candelabra, sed posterior illa pars Altaris, in qua sunt candelabra. Si pauciora ea sint quàm sex, adhuc triplici ductu Thu- ribuli ea pars est incensanda, *vt in se- quenti numero dicitur.*

d *Mox superiorem, &c.*] Id est, semel inferiorè, semel superiorem, nō vnā- quamque partem semel & iterum.

Nihil in tota hac incensatione à Celebrante dicitur.

5 *Si verò in Altari fuerint e Reliquia, seu Imagines Sanctorum, incensata Cruce, & facta ei reuerentia, antequam discedat à medio Altaris, primùm incensat eas quæ à dextris sunt, id est à parte Euangelyj prope Crucem, bis ducens Thuribulum, & iterum facta Cruci reuerentia, si- militèr incensat bis alias quæ sunt à sinistris, hoc est à parte Epistolæ: deinde prosequitur incensationem Altaris, vt supra, ter ducens Thu- ribulum in vnoquoque latere, etiamsi in eo essent plures Reliquia vel Imagines, seu etiam plura vel pauciora candelabra.*

e *Reliquia.*] Reliquijs, seu Imagini- bus, id est, statuis Sanctorum (non pictis imaginibus in pariete) fit reue- rentia cum thure hoc loco; tamen ijs- dem non inclinat caput Celebrans, ad differentiam Crucis, cui inclinare de- bet; ea ratione, qua abstinemus à ge- nuflexione, quæ fit, verbi gratia, Epi- scopo proprio, si coram eo sit Cardi- nalis, aut Papa. & hic ritus seruatur Romæ, ne scilicet fiant immediatè

tres capitis inclinationes, vt attentè consideranti pater. Approbat incen- sationem Imaginum Sanctorum *Syn- odus 7. Act. 4.* ergo multò magis Re- liquiarum. Et, *sancto Basilio teste,* hoc ipsum, quòd erga conseruos bonos honor, erga ipsum Dominum com- mune beneuolentiæ signum exhibe- tur. Honor autem & cultus Reli- quiarum habetur *lib. 6. Const. Apost. cap. 30.*

ORDO INCENSATIONIS ALTARIS.

6 Si in Altari fuerit Tabernaculum sanctissimi Sacramenti, accepto Thuribulo antequam incipiat incensationem, ^f genuflectit, quod item facit, & quotiescumque transit ante medium Altaris.

^f Genuflectit.] Ob presentiam sanctissimi Sacramenti, quamvis lateat & eo casu non inclinat caput Cruci, quam incensat. adorat igitur quod lateat, & patet, Sacramentum, & Crucem; incensat quod manifestè patet, id est Crucem. Antitypa corporis Chri-

sti, id est Symbola, vocat Eucharistiam Clem. lib. 6. Const. cap. 26.

^g Quotiescumque transit.] Accidit transire ante medium Altaris in incensatione bis; & textus loquitur tantum de incensatione Altaris, non de alio transitu in Missa.

7 Diaconus & Subdiaconus hinc inde ^h assistunt Celebranti dum incensat, & cum transeunt ante Crucem semper genuflectunt. Deinde Celebrans, Diacono à dextris eius, Subdiacono à dextris Diaconi stantibus in cornu Epistolæ, ⁱ legit Introitum, & Kyrie eleison. Cum verò intonat Hymnum, Gloria in excelsis Deo, Diaconus & Subdiaconus, ^l unus post alium, stant à tergo Celebrantis: postea ^m ascendant ad Altare, & hinc inde, Diaconus à dextris, & Subdiaconus à sinistris, cum Celebrante Hymnum submissa voce ⁿ prosequuntur usque ad finem. Quod etiam servatur cum dicitur Credo, & cum dicitur, Dominus vobiscum, Oratio, Prefatio, & Pater noster, Diaconus & Subdiaconus similiter stant unus post alterum à tergo Celebrantis.

^h Assistunt Celebranti.] Ministri inferiunt hinc inde eleuando planetam eam partem, quæ est circa brachia Celebrantis, vt non impediatur; altera eorum manu pectori interim admota.

Diaconus in accipiendo Thuribulum à Celebrante osculatur primò manum eius, tum catenularum summitatem, eumque incensat, cum inclinatione semper profunda capitis, ante & post, cui Celebrans nec modicum quidem caput inclinat.

Librum amouet de Altari Thuriferarius, si abest Cærimoniarius, & restituit statim, quando nimirum incensandum est cornu Epistolæ, seu Evangelij, tempore incensationis huius, & Oblatorum infra. quòd si adsit Assi-

stens Pluiali indutus, eiusdem erit amouere librum, Cærim. Episc. l. 1. c. 7.

Subdiaconus autem ad incensationem Celebrantis à Diacono sistit se contra cornu Epistolæ, neque cum Diacono caput inclinat Celebranti.

Finite incensatione redit in Sacristiâ Thuriferarius, qui propterea non habet locum stabilem in Presbyterio.

ⁱ Legit Introitum.] Solus Celebrans legit, non ministri: qui tamen respondent, & dicunt cum eo nouies, Kyrie, & Christe eleison, in eodem cornu Epistolæ usque ad nonum.

^l Unus post alium.] Diaconus super secundum gradum, Subdiaconus in plano Cappellæ se locant, formantes rectam lineam, tanquam serui post Dominum.

^m Ascen-

m Ascendunt ad Altare.] Facta in medio tantum, ubi sunt, prius genuflexione, non alia iterum ad Altare.

n Prosequuntur usque ad finem.] Caput inclinant ministri cum Celebrante, & signant se in fine. Si sedendum erit, parato scamno oblongo, & decenter vestito à latere Epistolæ, in plano Cappellæ, postquam Celebrans dixerit secretò Hymnum Angelicum, facta Cruci à Celebrante inclinatione, seu genuflexione (si in Altari fuerit tabernaculum sanctissimi Sacramenti) & à ministris semper genuflexione, descendunt vnus post alium per breuiorem viam à latere Epistolæ ad sedem paratam, in qua sedent cooperato capite; quod tamen aperiunt cum inclinatione ad verba suprâ notata Hymni, dum cantantur à Choro: in fine verò non se signant rursus signo Crucis. quæ omnia & in Symbolo sunt obseruanda.

Sedet Celebrans medius inter Dia-

conum à dextris, & Subdiaconum à sinistris. Stant Acolythi regulariter apud Credentiam.

Reuerturi verò ad Altare, dimissis birretis, procedunt vnus post alium per planum Cappellæ, & facta in medio reuerentia Altari, vt suprâ, ascendunt quisque ad locum suum, vno remanente post alium.

Si verò sedendum non sit, quod maximè decet coram Sacramento in Altari exposito, stabunt apud Altare quasi pares, ex communiore vsu Romano, à principio vsque ad finem dicti Hymni cantati à Choro, & inclinabunt, vt suprâ dictum est: finitoque Hymno, facta à ministris genuflexione ibidem, descendunt ad gradus suos, vt vnus stet post alium.

Habes in fine huius Rubricæ, quoties ministri stare debent vnus post alium in Missâ, id est, nouies; ergo non in alijs casibus, quàm hoc loco præscriptis, & numquam extra Missam.

De Oratione. V.

DICTO Hymno, Gloria in excelsis, vel, si non sit dicendus, eo omisso, Celebrans ^o osculatur Altare in medio, manibus hinc inde super eo, vt suprâ, extensis; tum illis ante pectus iunctis, & demissis ad terram oculis, vertit se à sinistro latere ad dextrum & versus populum, hoc est, per eam partem quæ respicit cornu Epistolæ, & extendens ac iungens manus ante pectus, vt prius, dicit voce prædicta, ¹ Dominus vobiscum (vel, si sit Episcopus) ¹ Pax vobis (quod dicitur tantum hoc loco, quando dictus est Hymnus, Gloria in excelsis) &c. ² Et cum spiritu tuo, & iunctis vt prius manibus ³ reuertitur per eandem viam ad librum, ubi eas extendens & iungens ante pectus, caputq; Cruci inclinans, dicit, ⁴ Oremus; tum ⁵ extendit manus ante pectus, ita vt palma vnus manus respiciat alteram, & digitis simul iunctis, quorum summitas humerorum altitudinem distantiâq; non excedat, quod in omni extensione manuum ante pectus seruetur. ⁶ Stans autem, vt suprâ, extensis manibus, ⁷ dicit Orationem. Cum dicit, ⁸ Per Dominum nostrum, iungit manus, easque iunctas